

ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ І МУЗИКИ

У статті розглядаються актуальні проблеми формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у майбутніх учителів початкових класів і музики. Підкреслюється, що їх вирішення сприятиме підвищенню ефективності музично-педагогічної діяльності студентів, становленню ціннісної свідомості, оскільки досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва є її важливим елементом.

Ключові слова: *досвід ціннісного ставлення до музичного мистецтва, музично-педагогічна діяльність, педагогічна взаємодія*

У зв'язку зі зміною освітньої парадигми, де важливу роль відіграє визнання самоцінності кожної особистості, постає чимало питань, пов'язаних із вдосконаленням підготовки вчителів, зокрема вчителів початкових класів і музики. Їх вирішенню сприяють нові орієнтири у педагогічній освіті, які відповідають сучасним вимогам часу. Йдеться, насамперед, про підготовку майбутнього фахівця, який не тільки знає, але й уміє діяти у складних ситуаціях, котрий здатний виявити самостійність і творчий підхід у виконанні різних завдань. Відтак особливого значення набуває проблема формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва, що визначає готовність студентів до глибокого переживання й осмислення музичних творів, сприяє успішності їхньої музично-освітньої діяльності.

У музичній педагогіці накопичено чимало праць, присвячених висвітленню того чи іншого аспекту проблеми формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва, оскільки вона пов'язується із вирішенням важливих філософсько-естетичних та музично-педагогічних питань щодо особливостей пізнання музики, її значущості для людини й суспільства, впливу на особистість, специфіки музичного сприймання та багатьох інших, які турбували й турбують багатьох науковців. До неї у різні часи звертались

філософи (Аристотель, І.Зязюн, Г.Гегель, С.Рапопорт, А.Сохор та інші), психологи (Б.Додонов, Л.Виготський, К.Роджерс, С.Рубінштейн, Б.Теплов та інші), педагоги (С.Русова, В.Сухомлинський та інші).

Означена проблема знайшла своє розкриття у працях Д.Кабалевського, Е.Абдуліна, О.Апраксіної; у дослідженнях, присвячених фаховій підготовці учителя музики (Л.Арчажника Г.Падалка, О.Олексюк, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова та інші), музичній підготовці учителів початкових класів і музики (І.Арановська, С.Чабан, О.Рябініна та інші). Однак, поки що проблема формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва далека від свого вирішення.

Завдання статті полягає у *розгляді педагогічних проблем формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів і музики.*

Під досвідом ціннісного ставлення до музичного мистецтва розуміється результат і основа музично-творчої діяльності, спрямованої на досягнення музично-естетичних цінностей; якість особистості, що включає в себе знання, уміння, переживання та інші складові, набуті у процесі освоєння музики. У цьому плані він постає як своєрідний особистісний акцент, що характеризує ціннісну взаємодію з музикою та визначає появу домінуючих потреб та інтересів у сфері музичного мистецтва.

Насамперед, звернемо увагу на сутність словосполучення *формування досвіду*. Погоджуючись із теоретичними міркуваннями щодо того, що досвід "набувається", відзначимо, що у нашому дослідженні йдеться про цілеспрямований вплив на процес входження особистості до сфери музичного мистецтва, що передбачає врахування різних чинників: стихійних та організованих, в якому останні відіграють значну роль.

Формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва розглядається нами як складний процес, який включає оволодіння музичними знаннями; переживання й усвідомлення значущості музичних творів;

осмислення вражень, отриманих внаслідок взаємодії з музикою; реалізацію досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у музичній діяльності та спілкуванні. Виокремлення відповідних складових є умовним, оскільки вони не йдуть безпосередньо один за одним, а взаємозумовлюють та взаємодоповнюють один одного.

Необхідно підкреслити, що цей процес має динамічний характер, оскільки поглиблення, збагачення й трансформація складових досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва відбувається при кожному спілкуванні з музичними творами. Він потребує безпосереднього включення особистості до активної музичної діяльності, активізації творчого потенціалу, розвиненої здатності до сприймання музичних цінностей; зумовлюється наявністю відповідних знань та умінь, музично-естетичних потреб, інтересів, смаків та ідеалів.

Як відзначала Л.Арчажникова, змістом фахової підготовки майбутнього вчителя музики є музично-педагогічна діяльність. „Коли ми говоримо про професію учителя музики, – писала дослідниця, – то доцільно підійти до визначення його діяльності як музично-педагогічної. При цьому необхідно підкреслити, що у процесі формування готовності вчителя до виконання музично-естетичного виховання дітей, саме музично-педагогічна діяльність є вихідною ланкою, у всьому, що має відношення до його професії. Цим визначається і *об'єм* необхідних йому знань, умінь і навичок, і *зміст* цих знань і методи їх передачі, і особистісні якості вчителя у проведенні уроків музики, у залученні школярів до музичного мистецтва” [1, с. 17]. Серед компонентів цієї діяльності вчена виокремлює зокрема орієнтаційний та емоційний компоненти, які допомагають формуванню ціннісного ставлення студентів до музики, пов'язуються із діями, спрямованими на виховання культури, розвитку естетичного смаку і переконань школярів.

Доводиться констатувати, що у процесі залучення студентів до музичного мистецтва часто акцентується увага на інформаційному аспекті музично-

педагогічної діяльності, без урахування інших, що заважає її цілісному розумінню. Такий підхід визначає спрямованість переважної більшості програм з музичних дисциплін, у яких за основу береться набуття студентами знань, умінь та навичок, а не формування оцінних суджень, розвиток ціннісних реакцій, активізація ціннісного ставлення до музичних творів. Відтак важливою проблемою формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва є залучення студентів у процесі фахової підготовки до різних видів музичної діяльності, у їх комплексному використанні.

Наступна проблема пов'язується зі специфікою художнього пізнання, у якому органічно поєднується емоційне і раціональне.

Вчені підкреслюють, що оволодіння музичних положень тільки на інтелектуальному рівня, без емоційного забарвлення призводить до утворення абстрактних знань, які не мають для студентів особистісного значущості. Як зазначає Л.Школяр, „ніякий набір знань, якою би великою не була їх кількість, до ”цілісного усвідомлення музики” не призведе, оскільки при цьому є відсутньою їх основа – емоційність. В умовах ”не переживання” змісту музики, а значить і самого процесу отримання знань, можна отримати лише саме загальне ”туманне” уявлення про музичне мистецтво” [8, с. 17]. У свою чергу наявність знань сприяє глибокому переживанню й осмисленню музичних творів.

Проте, у музичному навчанні спостерігається перевага тих чи інших елементів. Це призводить до того, що в одному випадку студенти, оволодівши різноманітної інформацією про музику, не вміють глибоко її сприймати, у іншому – їхня увага спрямовується лише на виявлення настрою у музичних творах. Тому однією із проблем формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва є проблема співвідношення емоційного і раціонального у процесі пізнання музики.

Як зазначає О.Олексюк, в умовах сьогодення особливого значення має орієнтація сучасної педагогічної науки на зміцнення духовних сил

підростаючого покоління. Тому у підготовці учителів має важливе значення розвиток ціннісної свідомості і ціннісного ставлення. Відтак основою навчання у вузі має стати аксіологічний підхід, який дає змогу усвідомити, що формування цінностей у музично-педагогічному процесі створює майбутньому вчителю музики фундамент для особистісної світобудови [2, с.110]. Подібною думки дотримується Г.Падалка. Зокрема вона стверджує: „Стратегія розвитку мистецької освіти, внесення інноваційних перетворень до її змісту і технологій має ґрунтуватись на ціннісному збагаченні учнів” [3, с. 34].

У сучасних дослідженнях, присвячених проблемам фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів і музики наголошується на тому, що отримані ними знання не завжди стають основою ціннісного ставлення до музичного мистецтва. Часто спостерігається формалізм, розрізненість знань, невміння використовувати їх на практиці. Це зумовлюється тим, що більшість викладачів акцентує увагу на відтворенні знань, а не їх творчому освоєнні, що призводить до пасивності майбутніх учителів у процесі навчання.

Багато вчених відзначає перенавантаженість дисциплін непотрібною інформацією. У цьому плані важливими є думки О.Ростовського, який вважає, що вирішальне значення має не стільки обсяг знань, скільки їх глибина і системність. Не максимум знань, а їх мобільність, гнучкість і достатність для викладання музики в школі є важливіші для майбутнього вчителя [5, с. 15-22].

Звичайно, підготовка вчителя музики передбачає накопичення певних знань. Збільшення їх обсягу, як правило, супроводжується серйозними якісними змінами у розвитку особистості. Проте, як наголошувала О.Рудницька, проблема полягає не тільки у кількості знань, а й у тому, **що** саме знає людина, що вона інтеріоризує для себе як цінність [6, с. 155]. „Найважливішою ознакою розвитку особистості є не інтенсивність засвоєння суспільно значущих цінностей, а процес їх перетворення на власну систему цінностей”, – відзначала вона [6, с. 158]. У зв'язку з цим, визначимо наступну

проблему формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва – відсутність аксіологічної спрямованості опанування музичним мистецтвом.

Важливу роль у формуванні досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва відіграє виникнення особливих стосунків між викладачем і студентом. Як стверджував К.Роджерс, створення відповідної атмосфери, що ґрунтується на визнанні цінності індивіда, спрямовує особистість на саморозвиток та самовдосконалення. „Якщо створити певний тип стосунків з іншою людиною, вона знайде у собі здатність використати їх для свого розвитку, що викличе зміни і розвиток її особистості”, – наголошував він [4, с.75].

Однак, викладання у вузі часто носить авторитарний характер, який орієнтує майбутніх фахівців на слідування за певним інтерпретаційним зразком, позбавляє їх самостійності, активності, ігнорує творчу ініціативу.

Г.Падалка наголошує на тому, що спілкування між викладачем та студентом має здійснюватись в умовах взаємодії, яка сприяє створенню позитивної атмосфери освоєння музичного мистецтва. Її основою є суб'єкт-суб'єктні стосунки. „Міжсуб'єктний зв'язок відрізняється від суб'єкт-об'єктного тим, що педагог бачить у учневі унікальну особистість, яка спроможна продукувати цінності естетичного порядку, перетворювати їх, а не тільки засвоювати”, – підкреслює вона [3, с. 164].

На думку вчених, вихідною позицією у педагогічному спілкуванні є діалогічність, що забезпечує звернення до минулого досвіду студентів, обмін думками.

Як відзначає В.Серіков, саме діалогічність сприяє тому, що процес навчання перетворюється із інформаційного у ціннісно-смісловий, за якого взаємодія педагога і учня стає не просто співробітництвом, а пошуком і погодженням у смислах [7, с. 7]. Відтак, однією із важливих проблем формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва є створення педагогічної взаємодії між викладачем і студентом.

Отже, ми зупинилися на найважливіших проблемах формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у майбутніх вчителів початкових класів і музики. Їх вирішення сприятиме підвищенню ефективності музично-освітньої діяльності майбутнього фахівця, виховання ціннісної свідомості та ціннісного світовідношення.

Wergunova W.S.

PEDAGOGICAL PROBLEMS OF FORMATION OF EXPERIENCE OF THE VALUABLE RELATION TO MUSICAL ART OF THE FUTURE TEACHERS OF INITIAL CLASSES AND MUSIC

In article actual problems of formation of experience of the valuable relation to art at the future teachers of initial classes and music are considered. It is underlined, that their decision will promote increase of efficiency of is musical-pedagogical activity of students.

Keywords: *experience of emotionally-appreciated attitude, experience of the valuable relation to musical art, is musical-pedagogical activity, pedagogical interaction*

Вергунова В.С.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОПЫТА ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К МУЗЫКАЛЬНОМУ ИСКУССТВУ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ И МУЗЫКИ

В статье рассматриваются актуальные проблемы формирования опыта ценностного отношения к искусству у будущих учителей начальных классов и музыки. Подчеркивается, что их решение будет способствовать повышению эффективности музыкально-педагогической деятельности студентов.

Ключевые слова: *опыт ценностного отношения к музыкальному искусству, музыкально-педагогическая деятельность, педагогическое взаимодействие*

Література

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: Кн. для учителя / Л.Г. Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.

2. Олексюк О.М. Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навчальний посібник // О.Олексюк, М. Ткач. – К.: Знання України, 2004. – 264 с.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М.Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека – [общ. ред. и предисл. Е.И.Исениной Е.И.]. / К.Р. Роджерс. – М.: Издательская группа Прогресс, Универс, 1994. - 480 с.
5. Ростовський О.Я. Методика викладання фахових дисциплін у системі музично-педагогічної освіти / О.Я.Ростовський., Ю.О. Ростовська // Проблеми мистецької освіти: Збірник науково-методичних статей викладачів, студентів і аспірантів факультету культури і мистецтв. – Вип.2 / [ред. О.Я.Ростовський.]. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. – С. 5-12.
6. Рудницька О.П. Вчись цінувати прекрасне / О.П.Рудницька. – К.: Музична Україна, 1983. – 112 с.
7. Сериков В.В. Личностно развивающее образование: мифы и реальность / В.В.Сериков // Педагогика. – 2007.– №10. – С. 3-12.
8. Теория и методика музыкального образования детей: Научно-методическое пособие / [Л.В.Школяр, М.С.Красильникова, Е.Д.Критская и др.] – [2-е изд.]. – М.: Флинта: Наука, 1999. – 336 с.